

Mons. dr. Stjepan Kožul Sisak-Sv. Marija 2010.

Mons. dr. Stjepan Kožul,
predsjednik Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“

Župa: Sisak-Sv. Marija, Okrugli stol, 9. studenoga 2010. u 16 sati

Dvadeseti spomendan smrti župnika Antuna Grahovara (1990.-2010.)

Preuzvišeni gospodine Biskupe, poštovana braćo i sestre!

Zbog ponovne uspostave Sisačke biskupije, želimo iskoristiti ovu iznimnu prigodu 20. obljetnice mučeničke smrti župnika Antuna Grahovara, te ukazati na okvir

njezinog Martirologija, budući su procvjetala brojna mučeništva na njezinom tlu, od slavnog i poznatog biskupa i mučenika Sv. Kvirina, preko mučenika iz vremena Osmanlija i teške borbe za opstojnost tijekom 200 godina, do mučenika čija je krv zablistala poput dragulja ponovno u 20. stoljeću.

I. Do turske najezde ovo je područje bilo napučeno hrvatskim, katoličkim življem. U Statutima Zagrebačkog kaptola iz 1334. godine, na području Gorskog arhiđakonata upisane su 42 župe, a do 16. stoljeća broj se župa popeo na 64., dok je sjedni, Dubički arhiđakonat imao 41 župu, a do 16. stoljeća 53.¹ Uz to su postojala i snažna redovnička središta: templarski, potom ivanovački Viteški red u Gori i cistercitska opatija u Topuskom, dok su na području Dubice djelovali još i dominikanci i pavlini. Turskom najездом u 16. stoljeću dogodio se strašan prijelom. „Najljući neprijatelji Kristova imena“, sa svojim ratnim saveznicima, pretvorili su u prah i pepeo sve što je dotad postojalo. Katolici su ili pobjegli u druge krajeve, ili bili odvedeni u sužanjstvo, mnogi su ubijeni, neki su i izdali vjeru, a tek su se „ostaci ostataka“ uspjeli održati. Gorski arhiđakonat bio je uništen, ali se obnavlja od početka 17. stoljeća, početno s tek 4 župe (Sisak, Petrinja, Martinska Ves i Žažina 1636. godine),² dok je arhiđakonat Dubica posve opustio, a njegovi su distrikti (dekanati): Unski, Sanski i Vrbaski ne samo uništeni, nego je to područje bilo

¹ Josip BUTURAC. *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*. U: *Starine*, knjiga 59, Zagreb JAZU, 1984., str. 44-50, 70-73. – Stjepan RAZUM. *Popis svećenika Zagrebačke biskupije iz 1501. godine*. U: *Tkalčić*, 7./2003., br. 7, str. 301-304, 311-312.

² *Kanonske vizitacije Zagrebačke nadbiskupije. I. Gorski arhiđakonat*. Svezak 1. 1639.-1726. Za tisak priredili: Andrija Lukinović, Antun Dević i Stjepan Razum. Uredio: Andrija Lukinović. Izd. „Tkalčić“, Zagreb 2006.

zauvijek izgubljeno za Zagrebačku biskupiju i Hrvatsku. Iako je granica na Uni 1714. godine postavljena kao „privremena“, ostala je trajna. Snažan otpor i obranu turskim navalama pružali su s crkvene strane zagrebački Kaptol i zagrebački biskupi, posebice u vrijeme zagrebačkog biskupa Gašpara Stankovačkog, što su proslavili u svojim govorima Juraj Cvetinović Sišćanin i kanonik Matija Čehović, a što spominju kaptolski povjesničar Toma Kovačević i Farlaty. Kasnije su održavali obrambeni sustav ovog dijela Hrvatske, uz rijeke Kupu, Unu i Savu, odnosno sustav obrambenih tvrđava, od kaptolskog grada Siska, preko Petrinje, Hrastovice i Čuntića do Hrvatske Kostajnice, te nizvodno Zrinja i Gvozdanskog, sve do strateški važne Dubice, gdje se je branio put turskih prodora prema Sisku i Pokuplju. Zagrebački biskupi, do uključivo biskupa Jurja Branjuga (1723.-1748.) brinuli su za utvrde Hrastovicu i Zrinj, a Zagrebački kaptol osobito za utvrdu Sisak i Dubicu, gdje su kanonici bili dubički zapovjednici (komandanti), a dok je kraljica Marija Terezija osnovala 1749. godine Bansku krajinu s dvije pukovnije, i to Glinsku i Kostjničku, kanonici dubički komandanti bili su od kraljice imenovani kostajničkim potpukovnicima, sve do posljednjeg, pomoćnog biskupa Antuna Zlatarića, rodnom iz Dubice, koji je umro 1790. godine.³ Područje između Kupe, Une i Save bilo se gotovo tijekom 200 godina izloženo pljački, progonu, umorstvima i mučeništvu, tolikih sinova i kćeri Crkve, u vrijeme ratovanja s Turcima. Upravo ta područja, mjesta i župe, poput Dubice, Zrina, Gvozdanskog, Hrvatske Kostajnice, Čuntića, Sunje, Hrastovice, Petrinje i Siska bit će poprišta neviđenog stradanja u 20. stoljeću, koje je iznjedrilo užasna razaranja, velike žrtve i počinjene zločine u Drugom svjetskom ratu i poraću, o čemu je bila nametnuta šutnja istini tijekom pola stoljeća komunističke totalitarne vlasti, te posebice ponovno u Domovinskom ratu (Baćin, Joševica, Petrinja...). Neke župe toga područja obilježene su ranama i sjajem mučenništva u kontinuitetu, te su dostojna mjesta, da se u njima održavaju biskupijski spomeni na naše žrtve i mučenike.

II. Sluga Božji papa Ivan Pavao II. u svojem apostolskim pismima na prijelazu u treće tisućljeće kršćanstva, pozvao je sveopću Crkvu na čišćenje pamćenja od svakog osjećaja mržnje, zla i osvete, osuđujući zločine triju velikih ideologija zla 20. stoljeća: *nacizma, fašizma i komunizma*. Ujedno je pozvao Crkvu, da očuva pamćenje na žrtve. *Na kraju drugog tisućljeća Crkva je ponovno postala Crkva mučenika. Progonstva vjernika – svećenika, redovnika i laika – proizvela su veliku sjetvu mučenika u različitim stranama svijeta. (...) To se svjedočanstvo ne zaboravlja. (...) Potrebno je da mjesne Crkve učine sve, da ne puste zaboravu spomen onih koji su pretrpjeli mučenništvo, prikupljajući potrebnu dokumentaciju (...), pazeći napose na svetost onih koji su u naše vrijeme potpuno živjeli u Kristovoj istini.*⁴ Papa je prisjetio, da je naše vrijeme *izrazito bogato svjedocima, koji su na ovaj ili onaj način živjeli evanđelje u prilikama neprijateljstva i progona, često do pružanja najuzvišenijega dokaza krvlju.*⁵ Oni su i nama primjer, kako se živi Evanđelje u prilikama neprijateljstva i progona.

³ Ljudevit IVANČAN. *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, (1924.), str. 347, 660-661, 683, 723, 731-733, 842-845, 11179-11182.

⁴ Papa Ivan Pavao II. *Tertio millennio adveniente (Nadolaskom trećeg tisućljeća)*, br. 37.

⁵ Papa Ivan Pavao II. *Novo millennio ineunte (Ulaskom u novo tisućljeće)*, br. 41.

Odgovarajući toj želji Crkve, polazimo danas tragom naših svjedoka i mučenika, slijedeći Martirologij Crkve zagrebačke⁶, na tlu ove novouspostavljene, časne Sisačke biskupije:

1. Janko Vedrina (1904.-1935.), rodom iz Marije Bistrice, ubijen u župnom dvoru, 9. kolovoza 1935., u Gornjoj Bučici, od četničkih snaga, kao najava zločina protiv Crkve i svećenika u Drugom svjetskom ratu i poraću. Bio je veoma poduzetan u toj siromašnoj župi, smetao je. Uklonili su ga, imao je tek 31 godinu.

2. Ivan Buturović (1899.-1944.), rodom iz Milne na otoku Baraču, odveden je od partizana iz župnog dvora u Jamnici Pisarovinskoj, 7. svibnja 1944., i istog mjeseca pogubljen bez suđenja. Imao je 45 godina.⁷

3. Aleksander Čavlek (1869.-1946.), rodom iz Klokovca, u župi Krapinske Toplice, bio je duhovnik u Invalidskom domu i Zemaljskom zavodu za slijepe osobe u dvorcu Moslavini, u Popovači (1924.-1927.) i župnik u Gornjoj Jelenskoj od 1924. do početka 1940. Otišao je u rodno selo kao umirovljenik svome bratu. Ondje je 16. rujna 1946. odveden od OZN-e, te 2 km udaljeno od kuće ubijen iz revolvera, metkom u čelo i srce, te ostavljen ležati uz cestu.⁸

4. Dragutin Delija (1918.-1945.), rodom iz župe u Velikoj Ludini, mladi svećenik zaređen 1943., kada su zaređena i dvojica Siščana: Srećko Draksler i Krešimir Ivšić, Bio je kapelan, pa upravitelj župe iza Josipa Borošaka u Voloderu i tek osnovane župe u Popovači, mučki ubijen iz zasjede 1. prosinca 1945.⁹

5. Ivan Držaić (1890.-1943.), rodom iz Vidovca kod Varaždina, bio je župnik u Donjoj Kupčini. Partizani su ga odveli 15. studenoga 1942. s još nekim župljanima u šumu. Ondje je bilo ispitivanje i mučenje. Ljudi su ih dobili tjedan dana kasnije mrtve za ukop. Župnik je imao 18 uboda od bajuneta. Bio je prvi svećenik Zagrebačke nadbiskupije ubijen od partizana.¹⁰

6. Antun Irgolić (1877.-1943.), rođen u učiteljskoj obitelji u Zagrebu, bio župnik i narodni saborski zastupnik do Prvog svjetskog rata, partizani su ga 31. siječnja 1943. opljačkali i svezana za njegova kola odveli iz Starog Farkašića prema području župe u Pokupskom, ondje su ga ispitivali, ubili u šumi Suhača i ostavili gola, dok ga nisu našli pastiri nekoliko dana kasnije, pa su ga župnik i kapelan iz Pokupskog pokopali na tamošnjem groblju.¹¹ Župnik u susjednoj Žažini, glazbenik **Ignacije Keretić (1886.-1943.)** doživio je šok i za dva mjeseca umro, u bolnici sestara Milosrdnica u Zagrebu.¹²

7. Franjo Jagić (1910.-1945.), rodom iz župe Sveti Đurđ kod Ludbrega, naslijedio je 1940. godine župnika Čavleka u Gornjoj Jelenskoj, gdje je 1943. bio u životnoj opasnosti od partizana, pa je dalje bio subsidijar u Kutini. U Jelenskoj ga je u siječnju

⁶ Stjepan KOŽUL. *Martirologij Crkve zagrebačke*. Izd. Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb 1998. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija Crkve zagrebačke (1998.-2008.)*. Izd. „Tkalčić“, Zagreb 2008.

⁷ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 45.

⁸ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 49-50. Stjepan KOŽUL. *Dvorac Moslavina. Dušobrižna služba u Zemaljskom zavodu za slijepe i Invalidskom domu u dvorcu Moslavina (1920.-1933.)*, i *upravitelji novoosnovane župe Popovača (1945.-2006.)*. *Tkalčić* 10./2006., str. 105.-202., o duhovniku Aleksandru Čavleku, str. 162.-176. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 29-30.

⁹ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 51. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 30.

¹⁰ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 51-52.

¹¹ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 64-66.

¹² Stjepan KOŽUL. *Svećenici bjelovarskoga kraja. Dio II. Cirkvenski dekanat*. Izd. „Tkalčić“, Zagreb 2007., str. 144-146.

1944. naslijedio svećenik Slovenac, Anton Rantaša (1944.-1945.), koji je tada bio subsidijar u Osekovu, a vratio se je iz logora Jasenovac, nakon intervencije nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca.¹³ Jagić je nestao u povlačenju 1945. godine. Zadnji put je viđen živ kod Dravograda u Sloveniji.¹⁴

8. Želimir Liko (1914.-1948.), rodom iz Vinkovaca, u Kutini je bio kapelan, vojni dušobrižnik i upravitelj župske ispostave Mikleuška, gdje je štitio pravoslavne. Uspio je 1945. prijeći granicu, ali se nije osjećao krivim, pa se je vratio 1948. godine. Uhićen je, osuđen i smaknut 27. kolovoza 1948., u skupini od 40 na smrti osuđenih.¹⁵ Njegovi biši župljani bili su spremni svjedočiti za njega, da ih je zaštitio u vrijeme rata, ali niša nije koristilo.

9. Ante Lizatović (1913.-1943.), svećenik Šibenske biskupije, nakon progona od Talijana, dolazi u Zagrebačku nadbiskupiju, te je bio kapelan u Hrvatskoj Kostajnici i upravitelj župske ispostave Donji Kukuruzari. Odveli su ga partizani, mučili i ubili, 1. svibnja 1943.¹⁶

10. Franc (Franjo) Modrinjak (1904.-1945.), svećenik Mariborske biskupije, jedan od oko 300 prognanih svećenika Slovenaca, koje je primila NDH, zauzimanjem i pod zaštitom nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca. Nakon sloma župnika Ignacija Keretića, Modrinjak je bio premješten iz Podgorača za upravitelja župe u Žažini. Bio je veliki simpatizer partizana. Poginuo je od savezničke i partizanske avijacije kod Popovače, noseći sveto ulje, po koje je otišao na Veliki četvrtak, 30. ožujka 1945. u Zagreb. Vraćao se vlakom za Sisak dužim, zaobilaznim putem, jer su partizani već digli u zrak prugu Zagreb-Sisak. Dok je u Popovači sišao s vlaka, vlak i ljudi bili su napadnuti, te je ondje poginuo od onih od kojih je toliko očekivao i imao za njih velike simpatije, te se nadao skorom povratku u rodnu Sloveniju.¹⁷

11. Franc (Franjo) Orešnik (1908.-1945.), slovenski svećenik, bio je kapelan u Velikoj Ludini od 1941. godine. Nije pristao da prihvati i izvrši biskupov dekret, kojim ga je premjestio u proljeće 1944. godine za upravitelja župe u Dubrancu, nego je uporno ostao u Ludini, na svoju žalost. Kao suradnik s partizanima, odveden je u logor Jasenovac, gdje je 12. prosinca 1944. od posljedica mučenja umro, dok drugi slovenski izvor govori, da je ubijen, 15. siječnja 1945.¹⁸

¹³ Stjepan KOŽUL. *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 97-134, o Rantaši str. 125. – Isti, *Svjedoci vjere na tlu Požeške biskupije*. Požega 2009., str. 48-66.

¹⁴ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 67-68.

¹⁵ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 85-88.

¹⁶ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 88-89. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 44. – Petar BEZINA. *Šibenska biskupija kroz dva rata*. Šibenik 1998., str. 41-43.

¹⁷ *OŠKCJ*, Sarajevo 1939., str. 339. – *Šematizam Zagrebačke nadbiskupije*, prema stanju 1. prosinca 1943. Zagreb 1943., str. 17.- Stjepan KOŽUL. *Martirologij Crkve zagrebačke*, Zagreb 1998., str. 64-66. – NDS, Predmetni spisi. Slovenski svećenici. Kutija I, korice 1, list 15; Kutija II, korice 4, broj 98, list 105-106; Kutija III, korice 7, broj 260, list 230 i 231. – Adam ZAHOROVIC. *Sisački žrtvoslov*. Sisak 2006. – Glas Koncila, 45./2006., br, 24, od 11. lipnja 2006., str. 29. – Lojzo BUTURAC. *Stoljeća župe Sv. Križa u Sisku*. Petrinja 2006., str. 279. – Stjepan KOŽUL. *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 74-75, 97-120.

¹⁸ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 198-200. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 97-135, podaci i Orešniku str. 133-135. – Isti, *Svjedoci vjere na tlu Požeške biskupije*. Požega 2009., str. 65-66. – Isti, *Živjeti Evanđelje u prilikama neprijateljstva i progona*. Izd. Glas Koncila, Zagreb 2009., str. 53-59, Orešnik str. 58-59.

13. Dr. Ivan Šimunović (1892.-1945.), rodom iz župe u Starom Petrovom Selu, kao župnik u Ivanić Gradu odveden od partizanske OZN-e i strijeljan. Postoji presuda Vojnog suda od 20. lipnja 1945. Obrana i obrazloženje presude je izostavljeno „kao nepotrebno“, a ubijen je i još danas se ne zna gdje je strijeljan.¹⁹

14. Alojzije Venko (1885.-1946.), rodom iz župe Krapje, župnik u Hrvatskoj Dubici. OZN-a ga je koncem siječnja 1946. odvela u zatvor, u Hrvatsku Kostajnicu, i pustila nakon 8 dana saslušanja. No, 4. svibnja morao je doći kao okrivljenik u Okružni sud u Sisku, gdje je bilo suđenje po namještenoj Optužnici „javnog tužioca Banije u Petrinji“, a tužitelji su bili: 3 Hrvata i 14 Srba. Na sreću, sačuvani su dokumenti, presuda onoga stila, kleveta i mržnje, ali i predivna prepiska vlč. Venka i Nadbiskupskog duhovnog stola, odnosno biskupa dr. Franje Salis-Seewisa, preko vjernog posrednika Šime Mikulića, bolničkog činovnika u Sisku. To su potresni sadržaji, kao iz prvih mučeničkih stoljeća kršćanstva. Bio je osuđen najprije na 15 godina robije s prinudnim radom, i 10 godina lišenja „časnih prava“. Vrhovni sud u Zagrebu preinačio mu je presudu 8. lipnja 1946., u kaznu smrti strijeljanjem. Presuda je dostavljena vlč. Venku u sisački zatvor, 12. srpnja 1946., te je odmah drugi dan upućena žalba Prezidijumu Narodne skupštine u Beograd. Međutim, sisački župnik i dekan dr. Ivan Hulenčić javlja NDS-u, da je „9. kolovoza 1946. u 7 sati navečer u Sisku izvršena osuda strijeljanjem nad župnikom dubičkim Alojzijem Venkom“. Ubijen je iz mržnje i osvete. Optužba je odmah uzeta kao presuda, i kao obrazloženje presude, bez dokaza i obrane. Župljani u Dubici su dnevno molili za svoga župnika, poslali su predstavku Sudu s 1200 potpisa, da su to laži i klevete na njihovog župnika, ali to Sud nije uzeo u obzir. I to je bilo jedno vrijeme, i način suđenja, o kojemu i danas neki govore pohvalno. Nažalost.²⁰

15. Petar Žagmeštar (1899.-1945.), rodom iz župe u Bistri, vjeroučitelj u Sisku od 1929. do smrti 1945. godine. Kao ni jedan svećenik u Sisku i okolici, predan svome pozivu i radu, u gimnaziji, u katoličkim organizacijama s djecom i mladima, u skrbi za duhovna zvanja, u socijalnom i karitativnom radu, svagdje je bio nazočan i djelatan, pače pomagao je i skrivao one koji su ga odveli iz stana u Sisku, i bez suđenja i procesa negdje likvidirali, ali da baš nitko od tih „sisačkih antifašista“ koje se i danas veliča po šumi Brezovica, ništa ne zna o umorstvu svoga vjeroučitelja i prvog čovjeka od duhovnih osoba u Sisku?!²¹ Trebalo bi poraditi, da se ispravi ta velika nepravda, te da se ostavi u Sisku spomen i trag na vjeroučitelja Žagmeštra, bilo nazivom neke ulice, bilo imenom koje udruge, socijalne naravi, vjersko-odgojne, ili pokreta za duhovna zvanje.

Ubijeni svećenici, rodom s područja Sisačke biskupije:

1. Stjepan Povoljnjak (1919.-1946.), rodom iz župe u Kravarskom, bio je kapelan u Odri, dočekan, 14. svibnja 1946., dok je išao s željezničke postaje u Odri prema

¹⁹ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 122. Tu je krivo navedeno, kao da odveden od partizana 1943. godine, a ispravno je, da je to učinila OZN-a 1945. godine. Takav krivi podatak nalazi se i u knjižici istog autora *Svjedoci vjere na tlu Požeške biskupije* (Požega 2001), str. 55. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 63-68. – Isti, *Svjedoci vjere na tlu Požeške biskupije*. Požega 2009., str. 94-98.

²⁰ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 139-146. – Isti, *Svjedoci vjere na tlu Požeške biskupije*. Požega 2009., str. 99-108.

²¹ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 152-153. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 71-73. - Lojzo BUTURAC. *Stoljeća župe Sv. Križa u Sisku*. Petrinja 2006., str. 186-189, 274, 278-279.

prvim kućama i ubijen. Nije dočekaio svoj 27. rođendan. Počiva u rodnom Kravarskom, a grob mu je posjećivao kardinal Franjo Kuharić, dok god bi dolazio u Kravarsko.²²

2. Slavko Rukavina (1913.-1945.), rodom iz Gline, gdje mu je otac bio na službi, a potom se opet vratio u Požegu, bio je vojni kapelan zrakoplovstva u Zagrebu do 1945. godine. Na povlačenju likvidiran, ili kako se je govorilo: „nestao“.²³

3. Stjepan Štromar (1915.-1945.), rodom iz Gora, bio kapelan u Mariji Bistrici, a likvidiran s drugima na velikom gubilištu svećenika i naroda u Macelju, početkom lipnja 1945.²⁴

Umro u komunističkom logoru:

1. Ivan Perhač (1885.-1947.), rodom iz Goričana, bio župnik u Kratečkom, osuđen na robiju od 20 godina. Umro u logoru Stara Gradiška 17. svibnja 1947.²⁵

I dok smo se nadali, da su takove strahote 20. stoljeća iza nas, jer je zadnji svećenik u Zagrebačkoj nadbiskupiji, bez suđenja i procesa, zatučen 1949. godine, dok se je vraćao s groblja u župi Lobar, došla je u Zagreb strašna vijest prije 20 godina, da je pala prva svećenička žrtva u Sisku, kao najava Domovinskog rata.

1. Antun Grahovar (1951.-1990.), mladi župnik Sv. Marije u Sisku, navečer 9. studenoga 1990. zaklan je s 36 rezova. Bio je to početak velika kalvarije svećenika i vjernika, zasnovan velikosrpskim programom „Terra combusta-spaljena zemlja“, zator svega katoličkog i hrvatskog od Save i Une do gradova i sela, na rijeci Kupi. Ostavio sam kardinala Kuharića s vozačem u Sisku da ode u Zagreb i rekao mu, da sam zamolio bistričkoga kapelana Vjekoslava Huzjaka da otpratimo svećenike do Gline. Te noći smo čuli bezumni povik, kako sve hrvatsko i katoličko ime nestati na Banovini, sve do Kupe i preko Kupe. I doista, takozvana „oslobođena teritorija“ iz Drugog svjetskog rata, postala je „spaljena zemlja“ od pobunjenih Srba i JNA, a potom UMPA zona u Domovinskom ratu, u oba slučaja nošena mržnjom i pobunom protiv bilo kakve hrvatske samostalnosti.²⁶

Da, pisao je već u 2. stoljeću kršćanski pisac Tertulijan, da je „krv kršćana sjeme kršćanstva“. Zbog toga vjerujemo u plodove duhovne obnove, upravo zbog žrtava i mučenika. U tlo Sisačke biskupije posijane su brojne žrtve, od vremena sisačkog biskupa i mučenika Sv. Kvirina, preko vremena borbe na život i smrt s Osmanlijama i njihovim saveznicima, koji su ostali na hrvatskom tlu služiti drugim gospodarima, do brojnih žrtava u 20. stoljeću. One nisu postale „suhe kosti“ i suha zemlja! One će

²² Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 102-105.

²³ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 110.

²⁴ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 122-123, 183-197, 698-705. – Fran ŽIVIČNJAK. *U vječni spomen na hrvatske vojnike, svećenike i franjevece i sve hrvatske mučenike pobijene u svibnju i lipnju 1945. godine na prostorima maceljske šume kod Krapine i logorima u Mirkovcu kraj Sv. Križa-Začretja i Oroslavlju*. Zagreb 1998. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 89-96.

²⁵ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 170. – Isti, *Svjedoci vjere na tlu Požeške biskupije*. Požega 2009., str. 73-74.

²⁶ Stjepan KOŽUL. *Martirologij*, (1998.), str. 155-158. – Isti, *Deset godina nakon Martirologija*, (2008.), str. 73-74. – Lojzo BUTURAC. *Stoljeća župe Sv. Križa u Sisku*. Petrinja 2006., str. 285-288. – Isti, *Dobri župnik Tonči*. Knjižica će biti dijeljena na ovoj komemoraciji, 20. obljetnice smrti.

procvjetati iz zemlje i donijeti obilne plodove! Procvjetat će sve rane u uskrsnom Kristu, i biti znak pobjede pravde, istine i ljubavi! Jer kaže nam sveta liturgija: „Sveti muževi svoju dragocjenu krv proliše za Gospodina. Krista su ljubili u svom životu, u smrti svojoj su ga nasljeđovali. I zato su zaslužili slavodobitni vijenac!“
Svima hvala!

NB. 1) Kod svake osobe je naznačeno u bilješci, gdje se mogu o njoj naći opširniji podaci.

2) *Martirologij Crkve Zagrebačke* (1998.) može se naći gotovo u svakom župnom uredu, a *Deset godina nakon Martirologija Crkve zagrebačke 1998.-2008.*, gdje su doneseni neki ispravci i dopune, čini se – da još ima kod dr. Stjepana Razuma, Kaptol 27, Zagreb, u skladištu Društva „Tkalčić“.

